

LIETUVOS BANKO FINANSINIŲ PASLAUGŲ IR RINKŲ PRIEŽIŪROS DEPARTAMENTAS

Valiutos keityklos operatorių vadovams

2023-08-16

Pagal adresatų sąrašą

DĖL PINIGŲ PLOVIMO IR TERORISTŲ FINANSAVIMO RIZIKOS IR PREVENCIJOS REIKALAVIMŲ VYKDYMO

Lietuvos bankas, siekdamas nustatyti ir įvertinti valiutos keityklos operatorių patiriamą pinigų plovimo ir teroristų finansavimo (PPTF) riziką, atliko valiutos keityklos operatorių Lietuvos bankui pateiktų duomenų analizę (ataskaitinis laikotarpis nuo 2022 m. sausio 1 d. iki 2022 m. gruodžio 31 d.). Atliktos analizės rezultatai valiutos keityklos operatorių sektoriaus atstovams buvo pristatyti 2023 m. birželio 8 d. vykusiam susitikime.

Šiuo raštu atkreipiame valiutos keityklos operatorių vadovų dėmesį į Lietuvos banko atliktos PPTF rizikos vertinimo analizės rezultatus ir pabrėžiame, kad vykdydami veiklą valiutos keityklos operatoriai turėtų užtikrinti, jog PPTF ir tarptautinių sankcijų rizikos būtų tinkamai nustatomos, vertinamos ir būtų imamasi tinkamų ir proporcingų priemonių šioms rizikoms valdyti.

Dėl tarptautinių sankcijų, ribojamųjų priemonių įgyvendinimo

Atsižvelgiant į tai, kad Rusija 2022 m. vasario 24 d. pradėjo karą prieš Ukrainą ir jos gyventojus, bei į Europos Sąjungos (ES) ir jos sąjungininkų griežtinamas ir įtvirtinamas sankcijas ir ribojamąsias priemones, skirtas Rusijos Federacijai, Baltarusijos Respublikai ir (arba) susijusiems subjektams, valiutos keityklos operatoriams svarbu užtikrinti tinkamą vidaus kontrolės procedūrų, susijusių su tarptautinių sankcijų, ribojamųjų priemonių įgyvendinimu, nustatymą. Svarbu pabrėžti, kad, atsižvelgiant į Lietuvos geografinę padėtį ir per paskutiniuosius dešimtmečius susiformavusius ekonominius ryšius su Rusijos Federacija ir Baltarusijos Respublika, tinkamas tarptautinių sankcijų įgyvendinimas yra itin reikšmingas.

Lietuvos bankas, atlikdamas valiutos keityklos operatorių sektoriaus priežiūrą, nustato atvejų, kai valiutos keityklos operatoriai neturi vidaus kontrolės priemonių, kurių reikia siekiant tinkamai įgyvendinti Lietuvos Respublikos tarptautinių sankcijų įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytas pareigas, pavyzdžiui, netikrina, ar klientas yra įtrauktas į tarptautinių sankcijų, ribojamųjų priemonių sąrašus, klientams atliekant valiutos keitimo operacijas, kai kliento tapatybė nėra nustatoma. Pabrėžtina, kad tarptautinės sankcijos privalo būti taikomos sankcijas įtvirtinančiuose teisės aktuose nustatyta apimtimi ir nepriklausomai nuo PPTFPĮ įtvirtintų kliento tapatybės nustatymo pagrindų. Pažymėtina, kad kliento tapatybės nustatymo pagrindo nebuvimas neatleidžia finansų įstaigų (tame tarpe ir valiutos keityklos operatorių) nuo pareigos įgyvendinti tarptautines sankcijas. Papildomai rekomenduojame susipažinti su Lietuvos banko interneto svetainėje dažniausiai užduodamų klausimų skiltyje skelbiama

informacija apie tarptautinių sankcijų įgyvendinimą¹, kur nurodoma, kad tarptautines sankcijas įtvirtinančiuose teisės aktuose nustatyti draudimai (sankcijos) įprastai yra nustatomi nepriklausomai nuo turto, lėšų, operacijos, sandorio vertės, pavyzdžiui, remiantis Tarybos reglamento (ES) Nr. 269/2014² 2 straipsnio 1 dalimi, išaldomos visos sankcionuotiems subjektams priklausančios, jų nuosavybe esančios, jų valdomos ar kontroliuojamos lėšos ir ekonominiai ištekliai. Atkreiptinas dėmesys, kad tarptautines sankcijas nustatantys teisės aktai įtvirtina imperatyvius reikalavimus ir (ar) draudimus, kuriuos privaloma įgyvendinti nepriklausomai nuo operacijų ar sandorių vertės. Lietuvos bankas akcentuoja, kad valiutos keityklos operatoriai privalo tinkamai įgyvendinti tarptautines finansines sankcijas, o klientų patikros rezultatus tinkamai dokumentuoti ir saugoti.

Taip pat rekomenduojame susipažinti su Lietuvos banko 2022 m. liepos 21 d. parengta tarptautinių sankcijų įgyvendinimo finansų įstaigose apžvalga, kurioje nurodomi gerosios praktikos pavyzdžiai ir atvejai, kada tarptautinių sankcijų įgyvendinimui taikomos priemonės turėtų būti tobulintinos³. 2023 m. gegužės 30 d. Lietuvos bankas patvirtino Finansų rinkos dalyviams skirtus nurodymus dėl tarptautinių sankcijų įgyvendinimo⁴, kurie įsigalios 2023 m. rugsėjo 1 d. ir su kuriais privaloma susipažinti bei juos įgyvendinti ir valiutos keityklos operatoriams.

Dėl tinkamos dalykinių santykių ir (arba) sandorių stebėsenos ir susijusių operacijų nustatymo

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo (PPTFPĮ) 9 straipsnio 1 dalies 3 punktu, kliento tapatybę privaloma nustatyti prieš atliekant valiutos keitimo operacijas (perkant arba parduodant valiutą) grynaisiais pinigais, jeigu perkamų arba parduodamų grynujų pinigų suma lygi 3 000 Eur sumai ar ją atitinkančiai sumai užsienio valiuta arba ją viršija, nesvarbu, ar sandoris atliekamas vienos, ar kelių susijusių operacijų metu. Lietuvos Respublikos nacionaliniame pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinime⁵ (NRV) nurodoma, kad dalis valiutos keityklos operatorių neturi įdiegę sistemų, leidžiančių stebėti susijusias valiutos keitimo operacijas bei valiutos skaidymus, kai klientai, norėdami išvengti kliento tapatybės nustatymo, valiutos keitimo operacijas skaido į sumas iki 3 000 Eur. Pažymėtina, kad sektoriui rekomenduojama stiprinti vidaus kontrolės priemones, siekiant tinkamai nustatyti valiutos keitimo operacijų skaidymą ir užtikrinti PPTFPĮ reikalavimų vykdymą.

Remiantis Europos Komisijos atlikto pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimo Europos Sąjungos mastu rezultatais⁶ (VRV), valiutos keityklos operatoriais gali būti pasinaudota PPTF tikslais. VRV akcentuojama, kad valiutos keityklos operatoriais gali būti pasinaudota keičiant neteisėtu būdu gautas lėšas, todėl itin svarbu išsiaiškinti lėšų kilmę, siekiant tinkamai vykdyti PPTF prevencijos reikalavimus valiutos keityklos operatorių sektoriuje.

Atlikdamas sektoriaus priežiūrą Lietuvos bankas pastebi, kad dauguma valiutos keityklos operatorių dalykinių santykių ir (arba) sandorių stebėseną atlieka rankiniu būdu, neturėdami tinkamai aprašyto proceso, todėl darbuotojams, vykdantiems dalykinių santykių ir (arba) sandorių stebėseną, gali būti sudėtinga nustatyti, ar kliento atliekamos operacijos neturi įtartinumo požymių. Lietuvos bankas atkreipia valiutos keityklos operatorių dėmesį į tai, jog sektorius turi vykdyti klientų dalykinių santykių ir (arba) sandorių stebėseną, kaip tai nustatyta PPTFPĮ 9 straipsnio 16 dalyje ir 16 straipsnyje bei 2015 m. vasario 12 d. Lietuvos banko valdybos nutarimo Nr. 03-17 „Dėl finansų rinkos dalyviams skirtų nurodymų, kuriais siekiama

¹ <https://www.lb.lt/lt/duk/nuo-kokios-sumos-finansu-istaiqu-atliekamos-operacijos-ar-sandoriai-turetu-buti-tikrinami-del-atitikties-tarptautinems-sankcijoms-ar-siuo-atveju-taikytini-pptfpi-9-straipsnio-1-dalyje-nustatyti-kliento-tapatybes-nustatymo-atvejai>.

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014R0269-20221114>

³ <https://www.lb.lt/lt/apzvalgos-ir-leidiniai/category.85/series.4357>.

⁴ <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-banko-nurodymai-del-sankciju-pinigu-plovimo-ir-teroristu-finansavimo-prevencijos>.

⁵ https://www.fntt.lt/data/public/uploads/2020/05/final-nra_lt_v3.pdf.

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022SC0344&from=EN>.

užkirsti kelią pinigų plovimui ir (arba) teroristų finansavimui, patvirtinimo" VIII skyriuje.

Papildomai pažymėtina, kad 2023 m. liepos 13 d. Europos bankininkystės institucija (EBI) paskelbė nuomonę dėl PPTF rizikų, su kuriomis susiduria ES finansų sektorius⁷. Šioje nuomonėje nurodomos valiutos keityklos operatoriams būdingos PPTF rizikos, todėl sektoriui rekomenduojama susipažinti su šioje nuomonėje minimomis rizikomis ir įvertinti jų pasireiškimo tikimybę.

Dėl klientų nerezidentų keliamos rizikos

Valiutos keityklos operatorių sektoriuje 2022 m. reikšmingai išaugo aptarnaujamų klientų nerezidentų skaičius. Akcentuotina, kad sandoriai su klientais nerezidentais kelia didesnę PPTF riziką. Aptarnaujant klientus, kurie kliento tapatybės nustatymo metu pateikia užsienyje išduotus asmens tapatybės dokumentus, valiutos veiklos operatoriams svarbu užtikrinti, jog pateikti asmens dokumentai būtų galiojantys ir atitiktų PPTFPĮ 10 straipsnio 1 dalies 1–6 punktuose įtvirtintus reikalavimus. Pabrėžtina, kad, valiutos keityklos operatoriaus darbuotojui priėmus lėšų kilmę pagrindžiančius dokumentus, svarbu tinkamai įvertinti pateikto dokumento turinį.

Dėl tinkamos vidaus kontrolės priemonių užtikrinimo

Remiantis NRV, suvokimas apie PPTF rizikas ir jų valdymą valiutos keityklos operatorių sektoriuje yra žemas, o sektoriaus pažeidžiamumą didina tai, kad kai kurie valiutos keityklos operatoriai, įgyvendindami tarptautines finansines sankcijas, nustatydami pažeidžiamus (paveikiamus) asmenis, tikrindami neigiamą informaciją, nenaudoja jokių papildomų duomenų bazių, patikras atlieka rankiniu būdu. VRV akcentuojama, kad valiutos keityklos operatoriai ypač gali būti panaudojami teroristų finansavimo tikslais, kadangi valiutos pateikimas į konfliktines zonas yra vienas pagrindinių užsienio teroristų finansavimo būdų. VRV taip pat pabrėžiamos rizikos, susijusios su smulkiomis valiutos keitimo operacijomis, kadangi vykdydami smulkias valiutos keitimo operacijas valiutos keityklos operatoriai ne visais atvejais nustato kliento tapatybę, todėl klientas gali išlikti anonimiškas. Svarbu atkreipti valiutos keityklos operatorių dėmesį į tai, kad kliento tapatybės nustatymo reikalavimas pagal PPTFPĮ taikomas ne tik remiantis sumos kriterijumi, bet ir vadovaujantis kitais pagrindais, pavyzdžiui, kai kyla įtarimų, kad yra, buvo ar bus vykdoma PPTF veikla (PPTFPĮ 9 straipsnio 1 dalies 8 punktas). Todėl valiutos keityklos operatoriai turėtų atidžiai įvertinti PPTFPĮ nurodytus atvejus, kai kliento tapatybė turi būti nustatyta, ir juos taikyti.

Lietuvos bankui vykdant priežiūrą nustatoma, kad valiutos keityklos operatorių sektoriuje PPTF prevencijos priemonėms, darbuotojų mokymams ir (arba) jų kvalifikacijai kelti skiriama nepakankamai išteklių. NRV nurodoma, kad dauguma valiutos keityklos operatorių neturi įdiegę sistemų, leidžiančių stebėti susijusias valiutos keitimo operacijas bei valiutos skaidymus, kai klientai, norėdami išvengti kliento tapatybės nustatymo, valiutos keitimo operacijas skaido į sumas iki 3 000 Eur. Lietuvos bankas akcentuoja, kad valiutos keityklos operatoriai turėtų užtikrinti darbuotojų, vykdančių PPTF prevencijos funkcijas, kvalifikaciją ir reikiamų žinių PPTF prevencijos srityje darbo funkcijoms (pareigoms) atlikti lygį, taip pat užtikrinti darbuotojų žinių ir kompetencijos atnaujinimą, kvalifikacijos kėlimą. Primename, kad mokymus PPTF prevencijos tema rengia VŠĮ Pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centras, o aktuali informacija apie mokymus skelbiama Lietuvos banko interneto svetainėje (<https://www.lb.lt/lt/pinigu-plovimo-prevencijos-kompetenciju-centras#ex-2-1>).

Atsižvelgdami į tai, kas išdėstyta šiame rašte, raginame įvertinti nurodytas PPTF ir tarptautinių sankcijų rizikas ir užtikrinti, kad valiutos keityklos operatoriai taikytų tinkamas ir pakankamas PPTF prevencijos priemones šioms rizikoms nustatyti ir valdyti.